

VROUWEN IN Deel 8. DE SPOTLIGHTS

HENRIËTTE BOSMANS WAS EEN BOHEMIENNE PUR SANG

De succesvolle Amsterdamse componiste en concertpianiste HENRIËTTE BOSMANS (1895-1952) plukte de vruchten van de eerste feministische golf (1870-1920). Als ongetrouwde, biseksuele bohemienne wijdde ze zich vol overgave aan haar composities, die ondanks hun grote diversiteit allemaal eenzelfde vurigheid en wilskracht ademen.

Tekst: MYRTHE MEESTER
Foto: GODFRIED DE GROOT

Ik beeld me graag in dat Henriëtte Bosmans' meeslepende *Cellosonate* een zelfportret is. Meteen in de imponerende openingsmaten hoor ik een trotse, flamboyante vrouw de ruimte binnenschrijven, statig, bijna koninklijk, gehuld in een weelderig gewaad met een opstaande kraag, daarboven een intelligent gezicht met donkere, priemende, vastberaden ogen. Na ongeveer een minuut verplaatst de zangerige cellomuziek zich naar haar binnenwereld, die kalm en stabiel is, doortrokken van een warme, gloedvolle liefde voor het leven. Ik weet het, mijn invulling van Bosmans' abstracte muziekstuk is pure fantasie en projectie. Dat geldt ook voor mijn gevoel dat er een verband bestaat tussen dit krachtige, bij vlagen triomfantelijke muziekstuk en het feit dat in 1919, het jaar waarin de componiste het schreef, eindelijk het vrouwenkiesrecht werd ingevoerd in Nederland. Hoewel Bosmans zich bij mijn weten niet rechtstreeks met de vrouwenzaak bezighield, stond ze als ongehuwde vrouw, veelgevraagd concertpianiste en veelvuldig uitgevoerde componiste natuurlijk wel op de schouders van de eerste generatie feministen, die met hun strijd zoveel onafhankelijkheid en maatschappelijke mogelijkheden voor vrouwen hadden gecreëerd.

GEEN CONCESSIONS

Waar Bosmans' moeder Sara haar eigen kortstondige carrière als concertpianiste nog had opgegeven om voor haar dochter te zorgen en geld te verdienen als piano-

docente, daar werd Bosmans van jongs af aan gestimuleerd om geen concessies te doen en haar muzikale gaven optimaal te benutten. Haar opleiding tot componiste genoot ze bij de belangrijke Nederlandse componisten Cornelis Doppe, die in de laatromantische Duitse traditie stond, en Willem Pijper, die haar liet kennismaken met modernere, op Franse muziek georiënteerde technieken. Even divers als haar leraren is ook Bosmans' oeuvre, waarin de verschuiving van romantisch-impressionistische lyriek (tussen 1914 en 1926) naar modernere, in ritmisch opzicht complexe composities (vanaf 1927) goed hoorbaar is. Uit die tweede periode zijn vooral haar *Strijkkwartet* (1927) en *Concertino voor piano en orkest* (1928) zeer de moeite waard. De ritmische, energieke opening van het *Concertino* doet me denken aan Poulencs opzwepende *Concert voor twee piano's* (dat pas vier jaar later werd geschreven), de tiende minuut bevat een echo van Stravinsky's *Le Sacre du printemps* en tussendoor klinken dromerige oriëntaalse harmonieën à la Ravel en Debussy. Ik begrijp goed waarom het Concertgebouworkest dit *Concertino* destijds meer dan tien keer heeft uitgevoerd, want het is vurige muziek die je gegarandeerd vijftien minuten lang op het puntje van je stoel laat zitten.

TRADITIONELE ROL

Behalve muziek was ook de liefde een drijvende kracht in Bosmans' leven. Als biseksuele vrouw had ze talloze intense vriendschappen en liefdesrelaties met zowel vrouwen als mannen, meestal musici, aan wie ze veel van haar composities opgedragen heeft. Zo woonde ze in de jaren twintig zeven jaar samen met celliste Frieda Belinfante, die later de geschiedenis is ingegaan als verzetsstrijdster en eerste professionele vrouwelijke dirigent van Nederland. Omdat homofobie zich in die tijd vooral op relaties tussen mannen richtte (vrouwenliefde en -lust werden nog vaak als non-existent beschouwd), konden Bosmans en Belinfante hun liefde enigszins in de luwte beleven. Traditioneel was hun rolverdeling wel: Bosmans liet het huishouden en andere praktische besommeringen graag aan de negen jaar jongere Belinfante over (en later, na hun affaire, aan haar moeder en een vrouwelijke bewonderaar), zodat zijzelf zich volledig kon wijden aan haar muziek. Mij bekruipt onwillekeurig de gedachte dat ze daarmee het gedrag van de gemiddelde mannelijke kunstenaar uit de geschiedenis kopieerde, die een verzorgende, ondersteunende en voor de buitenwereld onzichtbare vrouw aan zijn zijde had, zodat hijzelf geheel kon opgaan in 'hogere' zaken. "Ik ben een soort vagebond en kan alleen iets (goed) doen als mijn hart erbij is", zei Bosmans zelf, "en dan gaat het ook 'vanzelf' – is dit niet zoo doe ik alles verkeerd." Het is duidelijk dat de traditionele rol van huisvrouw haar zeer ongelukkig zou hebben gemaakt en dat zij die dus liever aan een ander uitbesteedde.

TIENTALLEN KEREN

"Zij was een pur sang bohémienne, voor wie slechts twee dingen in het leven golden: de muziek en de vrijheid", schreef haar kennis Johan Abbing vlak na haar dood. In diezelfde periode startten collega's uit de muziekwereld, die

ervan overtuigd waren dat Bosmans een van de grootste Nederlandse componisten ooit was geweest, een campagne om haar naam te laten vermelden op een van de nog beschikbare cartouches op het balkon in de Grote Zaal van het Concertgebouw. "De wereld bezat, en bezit ook nu, zo goed als geen vrouwelijke componisten van betekenis", zo luidde de begeleidende tekst van de actie. "Frankrijk heeft in Lili Boulanger zijn belangrijkste specimen. Wij in Nederland hebben in Henriëtte Bosmans een vrouwelijke componist waarop we trots kunnen zijn." Maar hoewel haar muziek tijdens haar leven tientallen keren in die Grote Zaal geklonken heeft, en ook zijzelf er geregeld heeft gesoleerd als pianiste, is die cartouche er nooit gekomen. Zo geëmancipeerd was Nederland nu ook weer niet. «

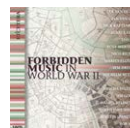
CD-TIPS

Cello Sonata - Impressions: The Rediscovery of Henriëtte Bosmans - Leah Plave (cello), Dan Sato (piano), 2020, alleen bij streamingdiensten uitgebracht.

Strijkkwartet - Henriëtte Bosmans - Belinfante Quartet, 2021, alleen bij streamingdiensten uitgebracht.

Concertino voor piano en orkest - Forbidden Music in World War II (cd-box) - Nederlands Radio Kamerorkest o.l.v. Ed Spanjaard, Ronald Brautigam (piano), 2015, Etcetera, KTC 1530. Deze uitvoering is ook te beluisteren via YouTube.

Six Préludes - Regards de Femmes - Marie-Catherine Girod (piano), 2022, Mirare, MIR574

Myrthe Meester is filosoof. Ze publiceert artikelen over kunst, klassieke muziek en filosofie in diverse tijdschriften.

